

مرد

ډالی

د افغانستان کړیدلي ولس ته!

د کتاب نوم: پښتو گرامر

لیکوال: محمد الرحمن «وصال»

کمپیوټر: محمد الرحمن «وصال»

د تالیف کال: ..... ۱۴۰۳ هـ ش

جمله پوهنه «سنتیکس»

❖ **جمله** عربي کلمه ده معنی يې مجموعه او ټولگه ده او په اصطلاح کې دالفاظو او کلمو يو داسې ترکیب ده چې بشپړ معنی او مفهوم ولري.

جمله په دوه ډوله ده (۱) ساده (۲) مرکبه

ساده جمله: هغه جمله ده چې يو مبدا او خبر څخه جوړ وي لکه، احمد راغی.

مرکبه جمله: هغه جمله ده چې مبدا او خبر سره نورې کلمې هم يو ځای شوي وي لکه، احمد سهار له بازار راغی.

جمله دوه برخې لري، مبدا او خبر

مبدا: دجملې خپلواکه مستقيله معنا لرونکې برخه گڼل کېږي لکه، لمر راوخوت. په دغه جمله کې «لمر» مبدا ده.

خبر: دجملې بنسټيزه برخه چې مبدا څرگندوي لکه، تيل توي شول په دغه جمله کې «تيل» مبدا او «توي شول» خبر.

خبر په دوه ډوله ده اسمی او فعلی.

اسمی: چې مبدا او خبر يې اسمونه وي لکه، دکلي مشر خان مير ده.

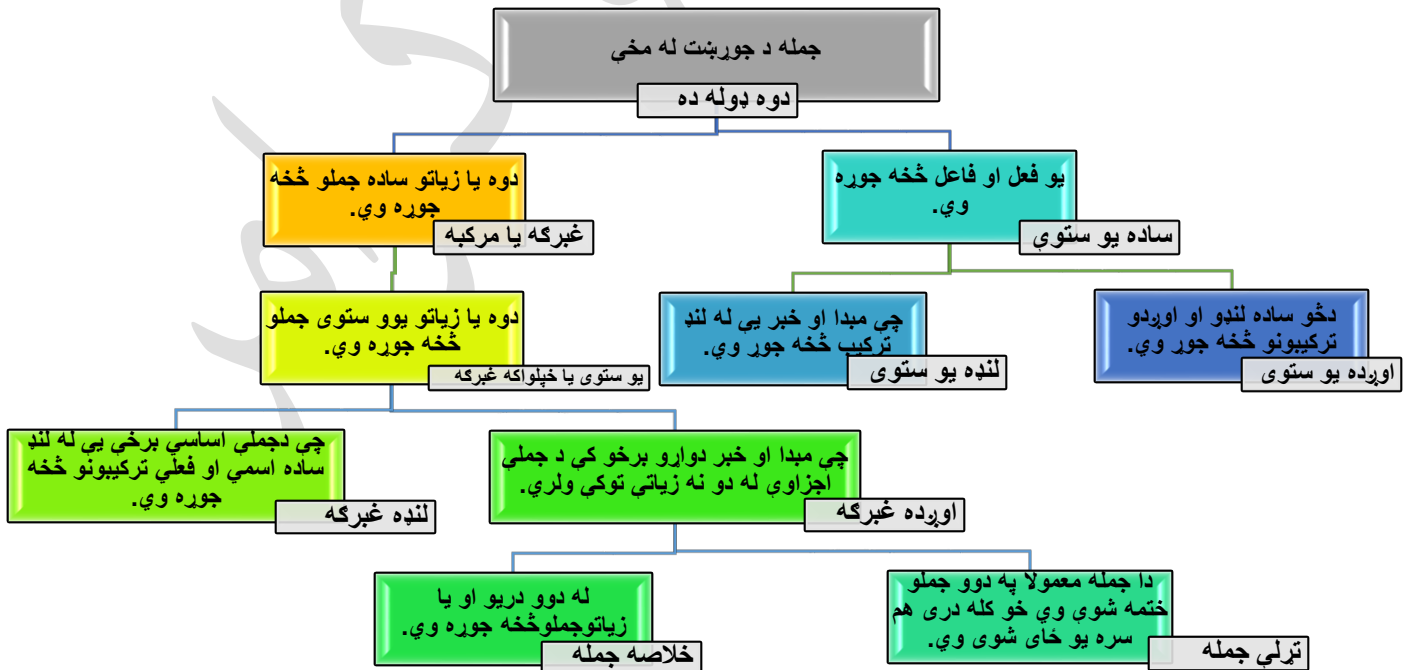
فعلی: چې دخبر په برخه کې پوره فعلی ترکیب راغلی وي لکه، زه ښار ته ځم.

ترکیب: د دوو يا زياتو خپلواکو او نا خپلواکو کلمو له ترکیب څخه عبارت ده او په دوه ډوله ده، اسمی او فعلی.

اسمی ترکیب: د ترکیب اصلي او اساسي برخه يې نوم وي دمبدا په برخه کې راځي.

فعلی ترکیب: د ترکیب اصلي او اساسي برخه يې دجملې دخبر په برخه کې راځي.

فقره: دجملې اساسي رکن ده مبدا او خبر دواړه يې لري.

جمله دمعنی له مخې

په دوه ډوله ده

لاندې جدول کې مکمل تشریح راغلی ده.

نا خبري

هغه جملې دي چې د یو ځیز حال او کیفیت بیانوي لکه، ملالی میوند یو اتله میرمن ده.

خبري

دیو واقعیت د تائید، تاکید، او تصدیق لپاره راځي ادات ورسره یو ځای راوړل کېږي لکه، وطن خو په هر چا گران وي.

تاکيدي

حقیقت کې شتوالی ثابت نه وي نفی ادات د کومکي فعل نه مخکې راځي لکه، زده کونکي درس نه لولی.

حقيقي منفي

اصلي او حقيقي پېښې بیان کوي لکه، زدکونکي درس ولوست.

حقيقي مثبتہ

نا خبري جمله

مثالونه	تعريف	د جملې ډول
درس ولوله!	دویونکي موخه پکې دیو کار غوښتنه، امر، هېلې او اخطار په بڼه وي او په پای کې دغه نښه لیکل کېږي (!).	امريه جمله
چېرته ځي؟	دویونکي موخه پکې پوښتنه او د مقابل لوري څخه د ځواب غوښتنه وي.	پوښتنې جمله
څومره بڼه خلک دي!	دحیرانتیا څرگندوي.	تعجبي جمله
آرمان چې راغلی وي!	غوښتنه او هېلې پکې نغښتې وي.	تمنایي جمله
په خدای چې ورځم!	په یو کار باندې دخلکو باوري کولو لپاره په سپیڅلي ذات باندې قسم او لوړه کول.	قسمیه جمله
څه الله دي مل شه!	د خیر ښیګڼې څرگندولو لپاره ویل کېږي.	غایبیه جمله

کلمه پوهنه «مورفولوژي»

❖ کلمه

کلمه: معنی لرونکي لفظ ته کلمه وايي په دوه ډوله ده، (سربلیون، ستربلیون).

سربلیون: هغه بې معنی توري چې دنوم دمخه راځي لکه، په، تر، یې، و... مثال، زه په کوټه کې يم.

ستر بلیون: هغه ادات چې دنوم او یا جملې وروسته راځي لکه، سره، پورې، لاندې، څخه، پرته... مثال، تر ماښام وروسته راځم.

تاري (وندونه): هغه ترلي مقید مورفيمونه دي چې له آزادو کلمو سره پیوست راځي په دوه ډوله دي، مختاري، ورستاري.

مختاري: د کلمې په سر کې راځي او په دوه ډوله دي، صرفي او کلمه جوړونکي مختاري.

الف: صرفي مختاري: د نهې او نفی په وخت کې راځي لکه، مه خوره! ، نه وينم.

ب: دکلمې جوړونکي مختاري: لکه، پری، بې، در، خوا....

ورستاري: دکلمې په اڅېر کې راځي او په دوه ډوله دي.

❖ اسم (نوم)

اسم (نوم): هغه کلمه ده چې په یو پوره او خائنه معنی دلالت کوي لکه، سړی، لږگی، دیوال....

نوم په دوه ډوله ده، بسیط او مرکب

بسیط نوم: هغه نوم ده چې دیوې کلمې څخه جوړ وي او نورې توکي نه لري لکه، کت، کور، کوټه...

مرکب نوم: هغه نوم ده چې د دوو کلمو څخه جوړ وي لکه، فیل مرغ، پوهنتون، زېرمتون....

نوم دمعنی له مخې په اته ډوله ده.

1. خاص نوم: هغه نوم ده چې دخاصو اشخاصو او شیانو لپاره په کارېږي لکه، احمد شا بابا، کابل، ننګرهار....
2. عام نوم: هغه نوم ده چې په عامو شیانو دلالت کوي لکه، احمد، جومات، موټر....
3. شمېر نوم: هغه نوم ده چې د یو شی یا شخص دشمېر ښودنه کوي لکه، دوه کسان، لس ونې اته کتابونه...
4. جنس نوم: هغه نوم ده چې دیو شخص په جنسیت دلالت کوي.
5. مفرد نوم: هغه نوم ده چې په یو شي دلالت کوي لکه، یو قلم، یو کتاب...
6. جمع نوم: هغه نوم ده چې په ډېرو شیانو دلالت کوي لکه، قلمونه، کتابونه، کورونه...
7. مجرد نوم: هغه نوم ده چې کوم شی په سترگو نه رلیدل کېږي دلالت کوي لکه، عقل، پوهه، فکر، ویره، خوشحالی...
8. معنی نوم: هغه نوم ده چې په یو غېږي محسوس شي یا پدیدې باندې دلالت کوي لکه، غم، اندېښنه، هېله...

نوم دجوړښت له مخې په دوه ډوله ده نارینه نوم ښځینه نوم.

نارینه نوم: هغه نوم یا صفت ده چې لاندې توري پکې راشي نارینه نوم بلل کېږي.

نرمة (ی) لږگی، سړی، وړی..	څرگند (و) تالو، چاکو...	نرم (و) کنډو، پلو...	کوچنی (ه) تره، وراړه، زړه..	هغه نوم چې په پای کې اصلي توري راغلي وي، میز، لاس، غل..
------------------------------	----------------------------	-------------------------	--------------------------------	---

ښځینه نوم: هغه نوم یا صفت ده چې لاندې توري پکې راشي ښځینه نوم بلل کېږي.

څرگنده (ه) اسپه، لېښته، سپینه...	ښځینه (ی) هگی، ډوډی، خولی...	الف (ا) ژړا، خندا، ښوروا...	اوږد (و) ښارو، پېشو، زانگو...	څرگنده (ی) بیاتي، دوستي...	اوږده (ی) ادی، ناوی...
-------------------------------------	---------------------------------	--------------------------------	----------------------------------	-------------------------------	---------------------------

د نوم د جمع کولو قاعده

دنارینه نوم دجمع کولو قاعده: مفرد مذکر نوم په پای کې د دغو تورو په راوړلو سره جمع حالت ته اوږي، ی، گان، یان، ان، ونه.

هغه مفرد مذکر نوم چې په (ی) ختم شوي وي دغه نرمة (ی) په څرگنده (ی) بدلېږي او جمعي حالت ته اوږي.

مفرد	ستوری	منگی	اغزی	بریالی	نوی
جمع	ستوري	منگي	اغزي	بريالي	نوي

ښځینه نوم جمع کولو قاعده

دمفرد مونث نوم څخه د دغو ورستارو په راوړلو سره جمعي حالت ته اوږي.

هغه مفرد مونث نومونه چې په څرگنده (ه) ختم شوي وي دغه (ه) په اوږده (ی) بدلېږي او جمعي حالت غوره کوي.

مفرد	پاټه	گټه	پڅه	پښه	چرگه	ژبه
جمع	پاټي	گټي	پڅي	پښي	چرگي	ژبي

❖ ادات

ادات: هغه کلمې ته وايي چې خائنه پوره معنی نه لري او یو کلمه له بلې کلمې سره تړي پرته له هغه جمله نه جوړېږي. لکه، له، ته، په...

زه کور ته ځم، سلیم له کور راغی. ادا ت په لاندې ډولونو دي،

1. ارتباطي ادا ت، لکه: هسی، که، څه، هم او داسې نور....
2. د عطف ادا ت، لکه: او، که، یا او داسې نور....
3. اضافي ادا ت، (د) دا حمد قلم.
4. تشبیهي ادا ت، غونډی، په خیر، په دود، په توگه او داسې نور....

❖ ضمير

ضمير هغه کلمه ده چې دنوم پر ځای استعمالیږي او د نوم د تکرار مخه نیسي لکه، هغه، دا، زه، دوی...
احمد راغی هغه راغی

شخصي ضمير: د لومړي، دوهم او دريم شخص لپاره کارول کیږي په دوه ډوله ده متصل او منفصل

1. متصل: هغه دی چې په خپلواک ډول نه کارول کیږي دنورو نومونو سره یو ځای راځي لکه، می، مو، یی، دی..
2. منفصل: هغه دی چې مستقل وي او له بلې کلمې سره یو ځای نه وي لکه، زه، ته، دی، تاسی، دوی...
✓ ملکي ضمير: چې یو څیز دیو چا پورې اړوند بولي لکه، زما، ستا...
✓ استفهامي ضمير: د پوښتنې لپاره کارول کیږي لکه، څوک، چا...

❖ صفت (ستانونم)

صفت په خپلواک ډول نوم نه وي خو د نوم حالت څرنگوالی بیانوي لکه، سپین، تور، غټ، کوچنی...
اصلي ستاینوم: هغه ستاینوم ده چې دیو نوم اړوند حالت بیانوي لکه، بڼه سړی دهر چا خوښیږي، سپین سهار پسې توره تیاره وي په دوه ډوله ده ساده مرکب.

❖ فعل

فعل هغه کلمه ده چې په یو زمانه کې دیو کار کول یا نه کول باندې دلالت کوي لکه، احمد به ځي، هغه لار، ملالی تللي ده...
فعل دوه برخې لري فاعل او مفعول کار کونکي ته فاعل او چې کار په ترسره کیږي مفعول بلل کیږي لکه، احمد کتاب لولي احمد فاعل او کتاب مفعول ده. فعل دمعنی له مخې په دوه ډوله ده، لازمي فعل، متعدي فعل.
لازمي فعل: هغه فعل چې یوازې په فاعل پای ته رسیږي او مفعول نه لري لازمي فعل په تېره او ناتېره زمانه کې دجملې دفاعل لپاره گردانیږي.
لکه، پلوشه لاره، احمد راغی، زه خم، مور خو...
متعدی فعل: هغه فعل ده چې د فاعل سر بېره مفعول هم لري یا فاعل په تېره زمانه کې دمفعول لپاره گردانیږي.
لکه، احمد خط ولیکه، مور اجمل ولیده،...
دزمانې له پلو د فعل ډولونه
1. تیره زمانه: هغه زمانې ته وایي چې یو کار په تېره زمانه کې اجرا شوی وي لکه، احمد خط ولیکه.
2. حال جاري زمانه: هغه زمانې ته وایي چې یو کار جريان لري لکه، زه خط لیکم.
3. راتلونکې زمانه: هغه زمانې ته وایي چې یو کار په راتلونکې زمانه کې اجرا کیږي لکه، زه به خط ولیکم.

دحال فعلونه

مثالونه	تعریف	دفعل ډول
دشپې لولم، پښونځي ته خم...	هغه فعل چې اوسني وخت کې دیو کار سرته رسېدل په عادي او متلق ډول بیان وي او کار دوام ونه لري.	متلق حال
باران وریږي، خط لیکم...	دیو کار ترسره کېدل په حالت کې بیانوي.	استمراري حال
بڼایي لارشي، کاشکي راشي...	په اوسني زمانه کې دیو کار پېښېدل د تمنا، شرط او شک په ډول بیانوي.	احتمالي حال
وخورئ، کښېنئ...	دویو کار سرته رسولو غوښتنه کول بیانوي.	امر حال
مه خورئ، مه لیکه، مه راځه...	دویو کار د نه کولو غوښتنه کول بیانوي.	نهي حال
ته به وڅښي، زه به لارشم دوي به راشي...	دیو کار کېدل په راتلونکې زمانه کې څرگندوي دغه فعل د(به)ادات په زیاتولو جوړیږي.	مستقبل حال

❖ قید

قید په یو جمله کې دفعل معنی څرگندولی رابښي لکه، ناڅاپه راغی بیا ژر لار (ناڅاپه) او (ژر) دفعل قیدونه دي.
قید په دوه ډوله ده اصلي قید او غېري اصلي قید.

اصلي قيدونه

1. د زمان قيد: چې دوخت او مهال له مخې د يو فعل پېښېدنه رابښي لکه، اوس، دمخه، هر سهار...
2. دځاي او مکان قيد: چې دځاي او مکان له مخې د يو فعل پېښېدنه رابښي لکه، دلته، هلته، پاس، مخکې..
3. دتینگار قيد: چې څرگندتيا او تینگار له مخې د يو فعل پېښېدنه رابښي لکه، په ښکاره، په ډاګه، غاړه په غاړه...

غیر اصلي قيدونه

متعدي قيد		لازمي قيد	
تیر زمانه	ناتیره زمانه	ناتیره زمانه	تیره زمانه
مفرد نارینه: احمد ما پوخ پیژني.	مفرد نارینه: محمود زه پوخ پیژندلم.	مفرد نارینه: زه دروند دروند ګرځم.	مفرد نارینه: زه دروند ګرځم.
مفرد ښځینه: احمد ما پخه پیژني.	مفرد ښځینه: محمود زه پخه پیژندلم.	مفرد ښځینه: زه درنده درنده ګرځم.	مفرد ښځینه: زه درنده ګرځېدم.
جمعه نارینه: احمد مور پاخه پیژندو.	جمعه نارینه: محمود مور پاخه پیژندلو.	جمعه نارینه: مور درانده درانده ګرځو.	جمعه نارینه: مور درانده ګرځېدو.
جمعه ښځینه: احمد مور پخی پیژندو.	جمعه ښځینه: محمود مور پخی پیژندلو..	جمعه ښځینه: مور درندي درندي ګرځو.	جمعه ښځینه: مور درندي ګرځېدو.
په پورته جملو کې پوخ دجملي دمفعول لپاره ګردانېږي.		په پورته جمله کې (دروند) دجملي د فاعل لپاره ګردانېږي.	

لیک نښې . ، ؟

په لیک کې لیک نښې ډیر ضرور دي که لیک نښې په لیک کې وضع نشي نو لیک مکمل غلطیږي.

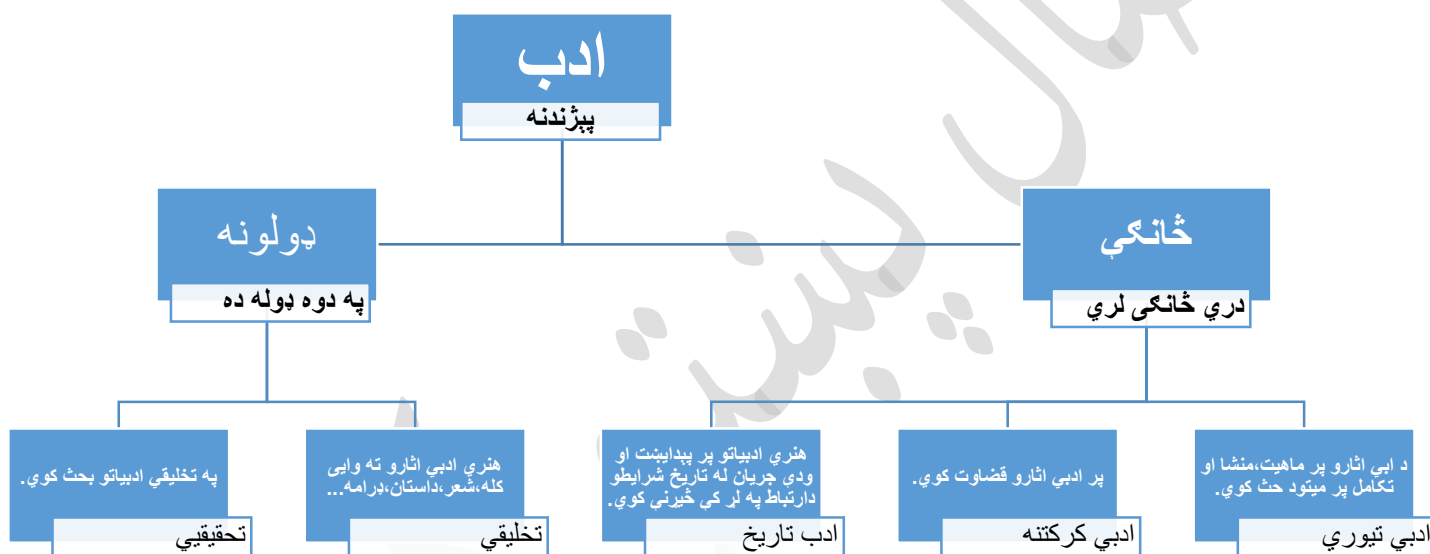
لکه، څه مه، ودریږه!

څه، مه ودریږه!

1. ټکی (،) : دجملي په پای کې راځي دجملي د پشپورېدو معنی لري، تر لنډیز وروسته هم راځي لکه، ملګري ملتونو مؤسسه م.م.
2. سوالیه (?): دانښنه دپښتنې په پای کې راځي لکه، رحمن بابا په څوم کال کې وفات شو؟
3. ندايه (!): دځدایي جملي په پای کې راځي لکه، تاته وایم!، دحیرانتیا په وخت کې هم راځي لکه، اهو! څه ښکلی گل ده.
4. ګامه (،): دجملي یا څو فقرې سره بېلوي لکه، زه چې کابل ته تلم، لاره خرابه وه. دکلمو د پرلپسې عطف په وخت کې هم راځي لکه، دافغانستان ولایتونه : کابل، پکتیا، ننګرهار، کندهار...
5. ټکی ګامه (؛): دا په اوږدو جملو کې د اوږدو فقرو د بېلولو لپاره راځي تر (،) کامې ساحه لویه او تر (،) ټکي وره ده لکه، ژمي چې دواوړې له امله، لاره بنده شي، له یو ځای څخه بل ځای ته، په تلو راتلو کې خنډونه پېښیږي.
6. شارحه (:): د یو موضوع د تشریح لپاره راځي لکه، خوشحال خان خټک لاندې اثار لیکلي: ستار نامه، باز نامه، سوات نامه او داسې نور...
7. ګرښه (-): د معترضه جملي چې د کلام په منځ کې وي په سر او پای کې راځي لکه، زه نن-سره له دې چې ډیر مصروف وم-ستا لېدو ته راغلم.
8. لیندۍ (()) : د توصفي هدفونو لپاره راځي لکه، (وګرپوهنه) انټرپالوجي) یو ارزښتمنه رشته ده.
9. لیندګۍ («»): دبل چا را اخیستل شوي مطلب یا وینا د لیندکو تر منځ لیکل کیږي لکه، استاد راته ویل «دکتاب په سمون کې دغور او خیرکې څخه کار واخه».
10. درې ټکي (...): درې ټکي معمولاً د یوې لیکنې څخه دکم شویو مطالبو پر ځای راځي او کله چې د فراګراف په پای کې راشي، نو بیا دجملي د ختمېدو ټکي هم پرې وراضافه کیږي لکه، په افغانستان کې هر راز مېوې لکه: انار، انګور، منی، ...؛ هر راز غلې لکه: غنم، جوار، اوربشي، ...
11. درې ستوري (***) دا نښه د یوې رسالې د یوې برخې د سرته رسېدو او د بېلې برخې د پیل کېدو په منځ کې راوړل کیږي.
12. ولاړه ګرښه یا سلش (/) دغې نښې ته بېلونکي یا میوزه هم وایي دا نښه د دفترې لېکنو او د هجري، شمسي، میلادي کلونو د بېلولو لپاره هم راځي.

لنډ گرامري تعريفونه

1. حمد: د الله تعالی ستاینې ته وايي.
2. نعت: د رسو الله (ص) ستاینې ته وايي.
3. مناجات: الله ج ته په پټه زاری او غږ کول ته مناجات وايي.
4. معاديات: پېسو او دولت ته ماديات وايي.
5. معنويات: هر هغه څوک چې علم او پوهه ولري لکه، قران کریم حفظ معنويات بلل کېږي.
6. متن: لوری او نا هوارې ځمکې ته متن وايي .
7. عبارت: دوه يا درې کلمې چې يو بشپړه معنی ولري .
8. لایر: د موسقی اله ده چې سندرې به ورسره ويل کېږي
9. هنر: يو څيز باندې يو څه کمول يا زیاتول ته هنر وايي.
10. عدت: ديو کار تکرار ته عدت وايي.
11. ذهنیت: دمسائلو په اړه فکر او احساس کول ته ذهنیت وايي.
12. کلمه: دحرفونو مجموعی ته کلمه وايي.
13. انتولوجي(انتوگرافي): د بشري توکم دنژاد په باب علمي څېړنه کوي.
14. ارکیالوجي(لرغون پوهنه): د تاریخ په باب تاریخي تمدنونه، تاو تاریخي موجداتو پ اړه علمي څېړنه کوي.
15. ژبپوهنه: هغه علم ده چې ديوې ژبې اصلي جوړښت تر څېړني لاندې نیسي.
16. نحوه: عربي کلمه ده معنی یې لاره، روش، طریقه ده او په اصطلاح کې دگرامر هغه برخه ده چې په حمله کې دکلمو د ترکیب او ترتیب باندې بحث کوي.
17. اصطلاح: په لغت کې کرنې ته وايي.
18. املا: خپلې يا دبل خبرې سم لیکلو ته املا وايي.
39. ستراتژیکه ساحه: دغه اصطلاح هغو سیمو ته کارول کېږي چې د جغرافیه موقعیت له پلوه ډېره مهیمه وي.
- 40.
19. متلونه: لنډ خو له مطلب ډک جملې ته وايي.
20. انشاء: په لغت کې دنوي شي پېداکولو ته وايي او په اصطلاح کې په نظم يا نثر کې دخپلو افکرو بیانولو ته وايي.
21. مقاله: هغې لیکنې ته وايي چې لنډ وي خو د پنځو کرښو څخه کم نه وي.
22. پراگراف: د جملې(لیکنې) يو ډول ده چې يو ځانگړی فکر بیانوي.
23. ارشيف: دعلم په ډگر کې ټول پخواني اثار، لیکنې او داسې نور تاریخي اثار پکې ساتل کېږي.
24. موزیم: ټول پخواني اثار په موزیم کې ساتل کېږي.
25. محاوره: په لغت کې خبر اترو ته ويل کېږي او په اصطلاح کې دویونکي دخبرواترو اسلوب او طریقی ته محاوره وايي.
26. عقل: د عقل د عقل څخه اخیستل شوی چې معنی یې تړل دي يا ديو شي سم درک کولو ته عقل وایي.
27. فکر: ځانگړی پروسه ده چې مجهول پېداکوي.
28. شعور: پوهې ته وايي شعور انسان او حیوان دواړه یې لري
29. وجدان يا (ضمیر): د ذهن محکمه دوجدان او ضمیر په غاړه ده .
30. ابن سینا وايي: دخپل نفس معلم او د وجدان شاکرد ووسه.
31. کتاب: دعنوانونو مجموعی ته کتاب وايي.
32. شخصیت: ديو شخص د خصوصیاتو مجموعی ته شخصیت وايي.
33. منځپانگه: په عنوانونو کې دننه نوبت ته منځپانگه وايي.
34. کیسه: دتیر وخت واقیعتونه يا یادونه بیانول که خیالي وي يا حقیقي .
35. صنعت: دخامو او لومړنیو موادو بدلول په داسې څیز چې دخلکو داستفادې وړ وگرځي.
36. اخلاق: خوي او خصلت ته وايي.
37. روسي څاران: د روسیه واکمنانو مشهورو څېرو څخه و، څار (تزار) په نامه هم یادېږي.
38. کرکتر: هغه شخص يا لوبغاړی چې د کیسې لیکوال یې دپېښو دپېښو پر مخ بیولو لپاره ټاکي.

پښتو ادبياتو تاريخي دورې

دوره	پيل او پای	شاعران	اثر	مرکزونه
لرغوني دوره	۲هـ پېړۍ څخه تر ۱۱ هـ پېړۍ پورې ۱۰۰۰ کاله يي دوام وکړ.	بيټ نيکه، امير کروړ...	ريگويدا، اوستا،	غور، منديش، زمينداور.
منځنۍ دوره	۱۰هـ پېړۍ له نيمايي څخه تر ۱۴هـ پېړۍ دريمي لسيزو پورې.	خوشحال خان خټک، رحمان بابا، محمد هوتک، حميد بابا...	ستار نامه، شاهنامه، پټه خزانه،	
معاصره دوره	۱۳۰۰ هـ څخه شروع تر اوسه پورې.	پنځه ستوري او نور...		

لهجې

لهجه

لهجه هغه غیري معیاري بڼه ده چې یوازې د غږیدلو لپاره په کارېږي په دو ډوله ده، وره لهجه غټه لهجه وره لهجه دلوستو کسانو لخوا کارېږي.

غټه لهجه د نالوستو کسانو لخوا کارېږي په درې ډوله ده.

1. حتیځه لهجه: دا لهجه د ننګرهاری لهجې په نوم یادېږي په دغه لهجه کې (ښ، ږ، توری په (خ، گ، تورو بدلېږي.
  2. لویځه لهجه: دا لهجه د کندهاری لهجې په نوم یادېږي په دغه لهجه کې (ښ، ږ، توري په (ش، څ، تورو دلیري.
  3. مرکزي لهجه: دا لهجه د منځنی لهجې په نوم هم یادېږي د افغانستان په مرکزي سیمو لکه، غزني، پکتیا، لوگر، پکتیکا،... کې ویل کېږي.
- فرعي لهجې
- وزیرو لهجه: لویځی لهجې په څیر ده (ښ، ږ) په (ش، څ) بدلېږي.
  - یوسفزیو لهجه: دا لهجه د اصلي حتیځو لهجو په ډوله کې راځي.
  - خټکو لهجه: په دغه لهجه کې (ښ، ږ) په (ش، څ) بدلېږي.
  - احمدزیو لهجه: (ژ) په (ز) او (ش) په (س) لیري.
  - وردگو لهجه: دا لهجه اصلي مرکزي لهجې په ډله کې راځي.
  - افریدیو لهجه: (ا، ی) په (و) بدلېږي.
  - اجور لهجه: په دغه لهجه کې (غ، ت) په (گ، څ) بدلېږي.
  - مومندو لهجه: دغه لهجه په دروند او څیر غږ ویل کېږي.
  - خوگیانیو لهجه: (و) په (ی) بدلېږي.
  - کاکړی لهجه: (ژ) په (ز) بدلېږي.

ادب او شعر

1. نثر

نثر: پښتو معاصر نثر له ۱۹۵۰ع کال نه وروسته پراختیا ومونده په پښتو ژبه کې لومړی نثر ابو هاشم سرواني «سالو وږمه» ۳ ه پیري کې لیکلی ده وروسته بیا سلمان ماکو «تذکره الاولیاء په اوومه ه پیري کې ولیکه.

نثر په لغت کې دملغرو شیندلو ته وايي او په اصطلاح کې هغه کلام چې وزن او قافیه ونه لري نثر بلل کېږي.

مسجع نثر: هغه نثر چې اخيري کلمې دخبرو یو شان وي مسجع نثر بنسټ پیر روښان په (۹۲۶-۹۸۵ ه ق) کال کې خیر البیان ولیکه.

ساده او روان نثر: دلسمې ه پیري وروسته دپښتو نثر لمن پراخه شوه او د ساده نثر لارښود خوشحال خان خټک ده «ستار نامه او بیاض»، عبدالقادر خان خټک

«گلدسته»، افضل خان خټک «تاریخ مرصع»، گوهر خان خټک «قلب السیر» په ساده نثر لیکلي دي .

دلیکني او طرز له مخې دنثر په درې ډوله ده

1. ساده نثر: هغه نثر چې لفظي او معنوي صنایع پکې نه وي کارول شوی.
2. فني نثر: چې لیکوال ورسره خپل عواطف احساسات هم ملګري کړي.
3. ساده ولسي نثر: د خلکو په ژبه چې ځنګه ویل کېږي هغسې لیکل کېږي.

پښتو پخوانی نثر په درې ډوله ده

1. متکلیف نثر: دا ډول نثر د باسواد قشر (لیکوال) لخوا د عربي او دري ژبو تر اغیزې لاندې لیکل شوی وي او دغه نثر غوره بیلګه د سلمان ماکو «تذکره الاولیاء» په ۶۱۲ ه کال لیکلی ده.

2. مسجع یا قافیه وال نثر: په دې ډول نثر کې لیکوال وزن لرونکی او مسجع کلمې دشعر دقافیه په څیر کارولي وي بیلګه یې په لسمه ه پیري کې پیر روښان «خیر البیان» او د اخوند درويزه «مخزن السلام» کتاب ده.

3. ساده او روان نثر: په دې ډول نثر کې نه سجع لیدل کېږي او نه د متکلفو نثرونو په څیر لفظي کرکچ بنسټي بیلګه یې خوشحال خان خټک «ستار نامه» په ۱۰۷۶ ه کال لیکلی ده.

2. ادبي ټوټه: دشکل په لحاظ دلنډو کیسو څخه وره خو دمضمون په لحاظ هر څه پکې راتلای شي .

3. لنډه کيسه: په لويديځ ادب کې (Short story) بلل کيږي لنډه خو له داسې عناصرو څخه جوړه وي چې يو له بل سره تړلی او تر يو اغيزې لاندې وي لومړی لنډه کيسه په غرب کې رامنځ ته شو د اډکارلن لخوا ۱۹ م پيړۍ کې پښتو ادب کې سيد راحت زاخيلي «کونډه نجلۍ» اردو کې پرلیم چند لخوا افغانستان کې عبدالحی حبيبي وليکله .
4. ناول: ناول لاتني کلمه ده لغوي معنی يې نوي، تازه او عجيبه څيز ده اصطلاح کې هغه داستانونه وايي چې له لنډې کيسې څخه لوي خو له رومان څخه لنډ وي پښتو ادب کې لومړی ناول سيد راحت زاخيلي « ماه رځي » ۱۹۱۰م کال وکښ، افغانستان کې لومړی ژباړل شوي ناول د ويکتور هوکو (بيوزلان) ده پښتو ژبه کې لومړی ناول (پټه مينه) برهان الدين کشکي ده.
5. رومان: فرانسوي کلمه ده معنی يې خيالي داستانونه او په اصطلاح کې هغه داستانونه ته وايي چې له ناول څخه اوږد وي.
6. ادبي ليکونه: هغه ليکونونه وايي چې په خانگري هنري بڼه ليکل کيږي.
7. ادبي راپور تاژ: هنري ادبياتو خانگري ژانر ده. د پيښې تعبير، تفسير، او تحليل په هنري ژبه راغلی وي.
8. داستان: حماسي ادب يو خائنه فورم ده لنډې کيسې څخه لوي خو له ناول څخه کوچنی وي.
9. سفر نامه: سفر کونکی خپلې خاطرې د قلم په ژبه ليکي.
10. طنز: عربي کلمه ده معنی يې ناز، کرشمه، پيغور ده او په اصطلاح کې د هنري ادبياتو يو ژانر ده چې د ليکوال اصلي مقصد نيوکه او انتقاد وي.
11. ډرامه: ډېرا يوناني کلمې څخه اخيستل شوي معنی يې قعل او عمل ده افغانستان کې لومړی ډرامه عبدالاکبر اکبر «دری يتيمتان» ۱۹۲۷م کال وليکله او په

اصولوبرابر ډرامه اسلم خټک «وينو جام» ۱۹۳۵م کال وليکله

ډرامه د موضوع له مخې په دوه ډوله ده تراژيډي (ژړونکی) کوميډي (خندونکی)

ډرامه د جوړښت له مخې په درې ډوله ده ۱: سټيج ۲: راډيو ۳: ټلويزون

درې برخې لري پيل، اوج او پای

نظم

1. نظم: پيل په ۱۳۹ هـ ق کال په پښتو کې رامنځ ته شو .

نظم په لغت کې ملغرو پېيلو ته وايي او په اصطلاح کې هغه شعر ته وايي چې وزن او قافيه ولري .

په دوه ډوله ده ملي او عروضي

ملي نظمونه: يوازې په پښتو ژبه کې موجد دي لکه، لنډۍ، نارې، بکتۍ، چاربيته...

2. لنډۍ: نور نونه هم لري لکه، مسره، ټيکۍ، ټپه د پښتو ادبياتو شفاهي برخه ده ويونکی يې معلوم نه وي زياتره دښخو له خوا ويل کيږي دوه مسرې لري

لومړی مسره يې ۹ سيلابيه (څپې) لري دوهمه مسره يې ۱۱۳ سيلابيه لري.

سيلاب (څپه، هيجا): د حرفونو له حرکتونو څخه بحث کوي.

مسره	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
لومړی	که	په	می	وند	کی	ش	هید	نه	شوي				
دوهمه	خدای	زو	لا	لـ	سیه	بی	نن	گی	ته	دي	سا	تی	نه

3. نارې: ډېر ډولونه لري لکه، تاريخي نارې، اتن نارې، نکلونو نارې...

4. بکتۍ: يو سر يا پير لري سر يې دهر بند په پای کې تکرار يږي دسر لومړی مسره يې اوږده او دوهمه يې لنډه وي.

5. چاربيته: اوږده اوږده حماسي اړ عشقي مضامين پکې راوړل کيږي يو سر لري او ورپسې بندونه راځي هر بند په پای کې قافيه تکرار يږي .

6. نيمگۍ: سروکی يو ډول شعر ده له لنډيو سره ويل کيږي دوه مسرې لري.

عروضي نظمونه د پښتو سر بيره په نورو ژبو کې هم راځي.

1. شعر: شعر په لغت کې نازک خيال ته وايي او د شعر په اصطلاح کې هر هغه کلام چې هنري ارزښت ولري شعر بلل کيږي شعر په دوه ډوله ده سپين شعر او

آزاد شعر.

سپين شعر: هغه شعر ته وايي چې وزن او قافيه ونه لري دبیتونو وزن يې سره برار وي خو د قافيه له قيد څخه ازاد وي.

آزاد شعر: هغه شعر ده چې قافيه پکې حتمي نه وي وزن يې دکومي ټاکلی بېلگې تابع وي.

2. **عزل:** په لغت کې د پنځو سره خبرو کولو ته وايي او د شعر په اصطلاح کې ټول بیتونه یې په وزن برابر وي او د یو مطلع او مقطع لاندې ویل کېږي د غزل د بیتونو شمېر د ۵ څخه تر ۱۶ پورې رسیږي.
  3. **رباعي:** رباعي معنی څلوریزه چې څلور بیته او اته مسرې لري د پند او نصیحت خبرې پکې راځي.
  4. **مخمس:** عربي کلمه ده هغه شعر ته وايي چې پنځه پنځه مسرې لري .
  5. **مسدس:** عربي کلمه ده هغه شعر ته وي چې دوه مسرې لري او نیم بیت ته مسره وايي.
  6. **قصیده (بولسله):** لغوي معنی یې قصد کولو ته وايي او د شعر په اصطلاح کې هغه شعر ته وايي چې تریو مطلع لاندې ویل کېږي ۱۶ نه تر ۲۰۰ پورې بیتونه لري .
  7. **قطعه:** دوه یا تر دوو زیات بیتونه دي چې لومړي بیت دوه مسرو قافیه سره یو شی نه وی خو د بیتونو دویمې مسرې سره یوشی وي.
  8. **مثنوي:** مثنوي کې ټول بیتونه ریو ډول قافیه نه لري هر بیت دواړه مسرو قافیه سره یوشی وي رزم، بزم او تصوفي موضوعات بیانېږي.
  9. **مربع:** یو ډول شعر ده چې دوه دوه بیتونه لري.
  10. **مستزاد:** یو ډول شعر ده چې یو مسره یې اوږده او بله لنډه وي.
  11. **ترجیع بند:** دنظم هغه ډول ده چې قافیه یې مختلفې او وزن یې یو ډول وي بیتونو شمېر یې ډنه تر ۱۰ پورې رسیږي.
  12. **ترکیب بند:** دترجیع بند غوندې دی پرې یې بیل بیل بیتونه راځي او بیله قافیه او معنی لري.
  13. **ژانر:** فرانسوي کلمه ده نوعه، ډول په معنی ده اروپا کې پخوا دغه درې ژانرونه موجد وو.
- اپیک: حماسي ته وايي نظم او نثر دواړو کې راتلای شي لکه، هندي مهباراته مرسوس، افغانستان شاهنامه، ادم خان او درختی، مؤمین خان او شیبیرینو. لیریک: د لایر لاتني کلمې څخه اخیستل شوي د موسقي یو ډول اله ده عنایي اشعارو لپاره کارول کېږي. اپیک: اپیک کې مشهور ژانرونه دوه دي (تراژيډي، کوميډي)

❖ ولسي ادبيات

منظوم ولسي ادبيات: منظوم ولسي ادبيات دوه برخې لري عامې سندرې، خاصې سندرې

عامې سندرې: هغه سندرې چې شاعر یې معلوم نه وي، لکه، میندو سندرې، ماشومتانسندرې، لنډې، نکلونه، کاکړې، منظوم فالونه، سروکې، تاریخي نارې.

عامې سندرې: هغه سندرې چې شاعر یې معلوم وي، لکه، رباعي، شعر، غزل، داستان....

منثور ولسي ادبيات: ولسي نثرونه هغه اوږدې او لنډې خوږې ویناوې چې په ولسي ډول رامنځ ته کېږي.

متلونه

متل او محاري دوه ځانگړي ډولونه (ژانرونه) دي. متلونه په دوه ډوله دي منظوم متل منثور متل

منظوم متل:

منثور متل:

سبک: سبک په لغت کې طرسقې او طرز ته وايي او په اصطلاح کې دنظم او نثر یو خاص ډول ده سبک په څلور ډوله ده.

روښاني سبک: دغه سبک ډیر روښان (بایزید روښان) لخوا رامنځ ته شوی اخلاقي دیني مضامین پکې ځای پرځای شوي.

تصوفي سبک: اخلاقي، عشقي، ټولنيز او انتقادي مضامین پکې نغښتي دي، تصوفي سبک لارویان: پیر محمد کاکړ، بید اشغری، رحمت الله داوي.

حماسي سبک: دا سبک په ادبي فنونو سمبال ساده روان او خواږه اشعار لري.

هندي سبک: ځانگړتیا، په لږو خبرو کې ډیر څه راڅغاري، له ژند نه شکایت، له حده زیاته مبالغه، د شعر په لوړتیا فخر کول، پیروان: گامکار خټک، کاظم خان شیدا، ملا محمد، بېدل،

تشبیه

تشبیه: ورته ته وايي دا ورته والي به یا په بڼه کې وي یا په معنی کې. تشبیه پنځه رکنه لري.

1. مشبه: چې دېل شي سره ورته یا تشبیه کېږي لکه، مخ له گل سره.

2. مشبه به: چې دېل شي ورته والی یا تشبیه ورسره کېږي.

3. تشبیه وجه: هغه مشترک صفتونه چې دمشبه او مشبه به ترمنځ موجد وي.

4. تشبیه توری: هغه توري چې مشبه او مشبه به سره تړي لکه، هعسی، که، په څېر...

5. تشبیه عرض: هغه مطلب چې له تشبیه څخه اخیستل کیږي.

هیڅ مې نه زده ممیت که اور دي دا په اور سوئم په رضا که زور دي دا

«محبیت» مشبه «اور» مشبه به «که» تشبیه توری

دبادام په څیر مې زړه سوری سوری شي چې راپورته په غمزه سترگو باڼه

«زړه» مشبه «بادام» مشبه به په څیر د تشبیه کلمه «سوری سوری» د تشبیه عرض

چې ایی مې بې صرفی دژگي ولې کږې ورومې دي دیا که لور دي دا

«وروخې» مشبه «لور» مشبه به «کوروالی» د تشبیه وجه

مفروغه تشبیه: چې په یو بیت او نیم بیټي کې دهری مشبې تر څنګ مشبه به راغلی وي.

لال دې شونډې غاښ ملغلرې فوله دې غونچه قند دې فبرې

«شونډی» مشبه «لال» مشبه به «غاښ» مشبه «ملغلرې» مشبه به

ملفوفه نغارلې تشبیه: هغه تشبیه چې په یو بیت کې مشبه او په بله کې مشبه به راغلی وي.

تورې زلفې شنه خالونه سره (فشار) شنه توتیان دي سره گلان تور بنامار

«زلفې، خالونه، رخسار» مشبه «توتیان، گلونه، بنامار» مشبه به

نادر تشبیه: هغه تشبیه چې په شاعرانو کې لږ استعمالیږي.

لکه ښ دسیلاب فلاص له گمراهی یم پر اوږو د رهبر سپور یم تر منزله

میتدله تشبیه: هغه تشبیه چې په شاعرانو کې زیانت استعمال ولري.

مخ دې لکه گل صنم زلفې دي سنبل صنم

«مخ» له «گل» سره او «زلفې» له «سنبیل» سره تشبیه شوی.

مجمله تشبیه: هغه تشبیه چې د طرفینو تر منځ یې د تشبیه وجه لفظ نه وي ذکر شوی.

مخ دې لکه لمر ورته څیر کتلی نه شم ځکه یې دمدمې له عهدو وتلی نشم

مرسله تشبیه: هغه تشبیه چې د تیبیه ادات یا کلمې په بیت کې ذکر شوي وي.

بنامارونو غونډې گرمې په کونډونو نشته هیڅ په زړه کې ډار دتورو زلفو

موکده تشبیه: هغه تشبیه ده چې دمشبه به ترمنځ د تشبیه ادات یا کلمې په بیت کې نه وي ذکر.

❖ قافیه

قافیه: قافیه عربي کلمه ده په لغت کې وروسته ته وايي او په اصطلاح کې دبیتونو ورستی هم اهنکی ته قافیه وايي دمصرع په پای کې راځي او تکراریږي.

کامله قدرت دتا دی نادره صفت دتا دی

قدرت او صفت دبیت قافیه شوه

وزن: دنظم اساسي رکن ده دخپو شمیر ته وايي.

دور: په لغت کې پیر، دوران او حرکت ته وايي او په اصطلاح کې نظم له پیل څخه تر پای پورې یو دور لري.

روي: دقافیه هغه توری چې دهغه پرته قافیه همغري نه راځي او په دوه ډوله ده.

مطلق روي: که چېرې دروي توری حرکت ولري مطلق روي بلل کیږي.

مقید روي: که چېرې دروي توری حرکت ونه لري مقید روي بلل کیږي.

ردیف: ردیف تر قافیه وروسته په همهاغه یو لفظي او معنایزه بڼه بیا تکراریږي.

هیڅ نقصان دساده مسن وجمال نشته

د افتاب په رفسار هم خط و خال نشته

چې بدل یې په کچکول دمھتاب فوان کړ

داعتماد دزمانې په کمال نشته

نښلولی زمانې په کوم سبب یې

لکه ژبه مود زما پر وبال نشته

جمال، خال، کمال او وبال قافیه ده نشته د بیت ردیف ده

بیان علم (بدیع) صنعت

بدیع صنعت چا رامنځ ته کړ؟

بدیع علم په لغت کې نوي شي ته وايي او په اصطلاح کې هغه علم ده چې دهغه په واسطه دکلام ښوالي وچه څرگندېږي.

بیان علم دعباسیانو په دوره کې رامنځ ته شو بیان علم په اړه دلومړي ځل لپاره (عبدالله مثنیٰ) څیړنې وکړې د نوموړي دزیریدو نیته نه ده معلومه خو د وفات نیته یې (211هـ) کال ښودل شوی د عبدالله بن معتر لخوا وضع شو په کال (۲۸۴هـ) کې د (البدیع) په نوم یو کتاب ولیکل شو .

❖ لفظي صنعت

1. توشیح: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې دبیټونولومړی توري سره یو ځای شي دهغه څخه یو نوم، بیت یا جمله جوړه شي.

2. تجنیس: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعران په خپل کلام کې داسې کلمې راوړي چې شکل یې یو څو په معنی کې توپیر ولري.

چې دیا په زړه کې اور دمینې بل شي په اور بل یې لمبې گډې مال یې بل شي

په لومړی بیت کې (بل) د اړ لگیدو په معنی ده او په دوهم بیت کې ((بل) د بدل په معنی ده، او په لاندې ډولونه لري.

➤ تام تجنیس: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعر په خپل شعر کې داسې دوی کلمې راوړي چې شکل یې یو څو په معنی کې توپیر ولري.

➤ فراق په ما موری د زړگي وینې اشنا مې نشته الله مې ویني

➤ په لومړی بیت کې (ویني) د ویني په معنی ده او په دوهم بیت کې (ویني) د لیدو په معنی ده.

➤ ناقص تجنیس: شکل او معنی یو څو په حرکاتو کې توپیر ولري.

➤ مرکب تجنیس: هغه تجنیس ته ویل کېږي چې یو کلمه یې بسیطه او بله یې مرکبه وي په دوه ډوله ده متشابه مرکب، مفروق مرکب. متشابه تجنیس: هغه تجنیس چې بسیطه او مرکبه کلمه یې دواړه یو ډول شکل ولري.

3. ستا په مخ باندې اور بل دی مکه اور بل مې په گوگل دی

په لومړی مسره کې (اور بل) د تندې وینتان او په دوهم بیت کې (اور) او (بل) دوه مرکبې کلمې دي.

4. مفروق تجنیس: هغه تجنیس چې بسیطه کلمه یې د بسیطې او مرکبه کلمه یې د مرکبې شکل ولري .

چې په سترگو پراغ وویني په تنگ موه ونه مري دژوندونه وي پتنگ

لومړی بیت کې (پتنگ) بسیطه او (په تنگ) مرکبه کلمه ده

5. لقب: په لغت کې سرچېه کولو ته وايي او په اصطلاح کې د دوو یا زیاتو داسې کلمو راوړل دي چې توري یې په بڼه کې یو ډول څو په ترتیب کې اوبتني وي.

د دوران له انقلابه لا قا شي اعتماد به دانا مه په اقبال کا

په پورته بیت کې لایقا په اقبال اوبتني.

6. تروصیح: عربي کلمه ده په لغت کې د جواهرو کښولو ته وايي او په اصطلاح کې شاعر خپل شعر په څو برخو وویشي او هره برخه یې د بلې په مقابل کې راوړي .

موتک چې دنیا غواړي هغه (نمور دی موتک چې عقبا غواړي هغه مذبوردی

7. سجع: په لغت کې دکوتري موزون اواز ته وايي او په اصطلاح کې دجملو ورستې هم اهنکې ته سجع وايي سجع په نثر کې راځي او دغه ډول نثر ته مسجع نثر وايي.

دقوار يا ژړا وي يا فندا

8. تضمین: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعر دسند یا مثال په توگه یا د خپل کلام دتقوي لپاره د مضمون اړوند د بل شاعر دنظم یو ټوټه راوړي.

دا دنیا ده فدای له عشقه پیدا کړې دی چمن په دې نشییم ده پرده سپړي

لومړی بیت د رحمان بابا او دوهم بیت د حمید مومند ده او دغه بیت حمید مومند تضمین کړی.

❖ معنوي صنعت

1. سوال جواب: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعر په خپل شعر کې پوښتنې او حوابونه سره یو ځای کړي .

2. ارسال المتل: هغه ادبي صنعت ته ویل کېږي چې شاعر په خپل شعر کې یو مشهور متل راوړي .

- چې اوربشې کړې کله غم کيږي درېښتيا چې څه کړې هغه به افلې
- 3. طباق:** دې صنعت ته د تضاد يا مقابل هم وايي که شاعر په خپل کلام کلام کې داسې کلمې راوړي چې يو دبل ضد وي لکه، تور سپين، شپه ورځ....
- هر سهار سترگې دگل په اوښکو ډکې په دا باغ کې بې ژړلو فندا نشته
- 4. مراعت النظر:** دې صنعت ته تناسب او تلفين هم وايي که شاعر په خپل شعر کې داسې کلمې سره يو ځای کړي چې يو دبل سره تناسب او نژدې والی ولري.
- که هر څو يې په تندي ډدی اړې زلفې شانه نه پريږدي دمستې فوړې زلفې
- 5. حسن تعليل:** ههغه صنعت ته وايي چې شاعر دکوم وصف لپاره يو مناسب عطف راوړي.
- کعبې تور کميس اوغستې دې له غمه مظلومان قرباني کيږي بې مسابه
- په دې بيت کې شاعر دا دليل راوړی چې کعبې دمظلومانو دوژلو له امله تور کميس اغوستی ده.
- 6. لف النشر:** هغه ادبي صنعت ته ويل کيږي چې شاعر په خپل شعر کې لومړی څو شيان ذکر کړي او وروسته هغه بيان کړي.
- په ځان او په بهان کې ما دوه ښيزه دي وکښلي په ځان کې دواړه سترگې په بهان کې واړه ښکلي
- 7. مبالغه:** که شاعر په خپل شعر کې د يو شي وصف تر اندازې زيات بيان کړي مبالغه بلل کيږي او په درې ډوله ده.
- تبليغ: چې مدعا هم د عقل او د عادت له مخې امکان ولري.
- له فوشمال سره که کينې يو څو کاله دا دغره ښک به واړه شاعران شي
- اغراق: چې مدعا يې د عقل له مخې امکان ولري خو د عادت له مخې امکان ونه لري.
- زه (همان په زړه نړی کړم هغه انجونو چې يې ملا ده د وينته په دود نړی
- غلو: چې مدعا يې د عقل او د عادت له مخې ناسونې وي .
- بې له تا هسې ضعيف يم گلرفسار پر مباب باندې که پښه ډم نه ماتيږي
- 8. تجاهل العارف:** هغه ادبي صنعت ته ويل کيږي چې شاعر ديو معلوم شي مجهول وگني سره له دې چې مطلب ښه پوه وي خو بيا هم دنزاکت لپاره ځان ناپامه واچوي.
- دا بورا ده چې پر پاڼه دگل ناست دی که پر مخ دگل رفسار ده توره زفه
- 9. کيسې (غز):** ديو شي خواص او نښې وښودل، دل شي بيا د دغو خواصو اور نښو له مخې له مخاطب څخه د هغه شي دښودلو پوښتنه کيږي.
- له پاسه راغی سور بلوڅ اغوستي يې پنځه پنځوس
- 10. تلميح:** تلميح په لغت کې په مالگه کولو ته وايي او په اصطلاح کې هغه شعر ته وايي چې شاعر په خپل شعر کې يوې مشهورې پيښې ته اشاره وکړي.
- د دنيا په دښمنې کې عيسی وفوت واسمان ته په دوستی کې يې لافې تمت الٹرا ته قارون هسې
- 11. تکرار حسن:** هغه ادبي صنعت ته ويل کيږي چې شاعر دکلام دښه والي لپاره کومه کلمه تکرار راوړي.
- بيا راتله دې و بهان ته بل وار نشته بل وار نشته بل وار نشته وار دې دا
- 12. رجوع:** په لغت کې بيرته گرځيدلو ته وايي او په اصطلاح کې هغه صنعت ته وايي چې شاعر يو مطلب څرگند کړي ورسته ديو خاص عرض لپاره دخپلې خبرې گرځي.
- نه بفت دې دمغلو نه زما څه عقل کم دی دا پيړی ده چې مي کار (دهم برهم) دی
- 13. ذوالقوافي:** هغه ادبي صنعت ته ويل کيږي چې ديو څخه زياتې قافيې ولري.
- چا دشرف ورکي دلپلا نه مجاب لری کړ چا د ژوند سفر کې د ميا نه شتاب لری کړ
- 14. المريع:** هغه نظم ته وايي چې يو شاعر يو رباعي داسې راوړي چې عمودي او افقي يو ډول ولوستل شي.

پښتو شاعران او ليکوالان

نوم	پلار نوم	پيدايښت کال	ځای	وفات کال او ځای
عبدارحمن بابا	عبدالستار	۱۰۴۲ هـ ق	بهادر کلی	۱۱۲۸ هـ ق هزار خان هديره کی
خوشحال خان خټک	شهباز خان	۱۰۲۲ ق	پيښور اکورا کلی	۱۱۰۰ هـ
اشرف خان هجري	خوشحال خان خټک مشر زوي	۱۰۴۴ هـ ق	پيښور اکورا کلی	۱۱۷۶ هـ ق زندان
صدر خان خټک	خوشحال خان خټک	۱۰۶۵ هـ ق	پيښور اکورا	۱۱۲۴ هـ ق
عبدالقادر خان خټک	خوشحال خان خټک	۱۰۶۳ هـ ق	پيښور اکورا	۱۱۲۵ هـ ق
سکندر خان خټک	خوشحال خان خټک	۱۰۶۸ هـ ق	پيښور اکورا	۱۱۱۶ هـ ق
افضل خان خټک	اشرف خان هجري	۱۰۷۵ هـ ق	پيښور اکورا	۱۱۶۱ هـ ق

خوشحال خان خټک	۱۰۶۵ هـ ق	پېښور اکورا	۱۱۳۶ هـ ق
غني خان	۱۲۹۳ هـ ق	پېښور هشتتغری اتمانزو کلی	۱۳۷۵ هـ ق
سید بهاولدین مجروح	۱۳۰۶ هـ ش	کونړ اسمار	۱۳۶۷ هـ ش پېښور
حاجي جمعه بارکزی	؟	کندهار زاړه ماشور کلی	۱۲۵۹ هـ ق
گل پاچا الفت	۱۲۸۸ هـ ش	پغمان عزیز خان گڅ	۱۳۵۶ هـ ش
مراد علي صاحب زاده	۱۲۲۳ هـ ق	ننګرهار کامه	۱۲۹۷ هـ ق
بایزید روبشان	۹۲۶ ق	پنجاب جالندر	۹۸۵ ق
محمد موسی شفیق	۱۳۰۸ هـ ش	ننګرهار	۱۳۵۷ هـ ق ثور کودتا
عبدالحی حبیبی	؟	کندهار	۱۳۶۳ هـ ش
ارزاني خوشکي	۹۲۹ هـ ق	پنجاب قصور	۱۰۲۸ هـ ق
سلیمان ماکو	؟	کندهار ارغستان	؟
علي محمد مخلص	۱۰۱۵-۱۰۲۰ هـ ق	کندهار	۱۰۸۰ هـ ق
همزه شینواری	۱۲۸۶ هـ ش	پښتونخوا خیبر لورگی	۱۳۷۲ هـ ش
پیر محمد کاکړ	؟	شاولي کوټ حضرت جي زیارت	۱۲۱۶ هـ ق
مولوي محمد صالح هوتک	۱۲۶۹ هـ ش	کندهار	۱۳۳۹ هـ ش کندهار
قیام الدین خادم	۱۳۲۵ هـ ش	ننګرهار کامه	۱۳۵۸ هـ ش زرشوي کلی
سید شمس الدین مجروح	۱۳۲۳ هـ ش	شینګورک	۱۳۸۱ هـ ش امریکا
عبدالرحمن پژواک	۱۲۹۷ هـ ق	ننګرهار سرخرو	پېښور
عبدالشکور رشاد	۱۳۰۰ هـ ش	کندهار پنجواي	۱۳۸۳ هـ ش کندهار
عبدالروف بینوا	۱۲۹۲ هـ ش	کندهار	۱۳۶۳ نیویارک
عبدالحمید مومند	؟	؟	۱۱۴۸ هـ ق
اخوند درويزه	۱۹۴۰ هـ ق	ملیزو	۱۰۴۸ هـ ق
پوهان صدیق الله ریښتین	۱۲۹۸ هـ ق	مومند سره قمر	۱۳۷۷ هـ ق بیسود
شاه حسن هوتک	۱۱۱۴ هـ ق	زابل	۱۱۵۱ هـ ق
محمد هوتک	۱۰۸۴ هـ ق	کندهار کوکران	۱۱۵۰ هـ ق
حسین (بلخي ابن سینا)	۳۷۰ ق	بخارا ابشانه	۴۲۸ ق همدان
محمد هاشم میوند وال	۱۲۹۸ ل	غزني مقر	۱۳۵۲ ش
ملنگ جان(محمد امین)	۱۲۹۳ ل	ننګرهار بیسود	۱۳۳۶ ل ننګرهار

د شاعرانو آثار

شاعر	آثار	شاعر	آثار
خوشحال خان خټک	ستار نامه (رتبور) زندان ۱۰۷۴ کال کې وليکه، فراخنامه، طب نامه، فراخنامه، باز نامه، بیاض.	شمس الدین کاکړ	سراج الموتی
پیر محمد کاکړ	معرفت الافغان ۱۱۹۵ ش تالیف	حافظ گل محمد مرغزي	احمد شاهي شاهنامه
میا اکبر شاه	آزادی تلاش (سفر نامه)	شیخ قاسم	اولیا افغان
سلیمان ماکو	تذکره الاولیا ۶۱۲ هـ ش تالیف (نثر بڼه)	ملا فیض محمد اخونداده	روضه المجاهدین (نظم)
محمد هوتک	پټه خزانه ۱۱۴۱-۴۲ هـ ق تالیف	صدیق الله ریښتین	نومیالی شاعران
شیخ متي	خدای مینه	مومین پټوال	اوسني شاعران
علي محمد مخلص	سراج الافغان، مراة الافغان، حالنامه	کبري مظهري	پښتني شاعران او لیکوالان
گوهر خان خټک	قلب السیر (ژباړه)	عبدالحمید اثر	تیر هیر شاعران
ملا نور محمد غنجی	نافع المسلمین	مولوي احمد	ادم خان درخانی
عبدالاکبر اکبر	دری بیتیمان (درامه)	افضل خان خټک	تاریخ مرصیع، عیار دانش
سید خیال بخاري	پښتو صرف نحوه	حسین گل کاکا خېل	نقش نگین
شیخ گټه	لرغوني پښتانه	محمد هاشم سرواني	سالو ورمه (لومړی نثري کتاب)
محمد بن علي بستي	تاریخ سوري	میا محمد یوسف	توبه النصوح
عبدالروف بینوا	اوسنی لیکوال، پریشانه افکار، پښتني میرمنی	شیخ بوستان پریخ	بوستان

این سینا	الشفاء، القانون	دوست محمد کاکړ	غر غنبت نامه
شیخ بوستان	بوستان الولیا	میا آزاد خان	د مری پیغام
محمد صدیق روهی	د پښتو ادبیاتو تاریخ	موسی شفیق	پیغام، عقیریان، ننگرهار شاعران
بی بی نیکبخته	رشاد الفقرا	سید راحت زاخلی	کونده نجلۍ (لومړی لنده کیسه)
مثل خان راهی	د خوشحال خان دبن کلونه	عبدالحی حبیبی	توریالی پښتانه
اریون یون	ورمی ورمی	شیخ سعدي	پښتو بوستان

پښتو ادب کې بهرني شاعران

نوم	خای	زیریدنه	اثر
بوریس اندریویچ	جرمني	۱۸۰۵م	پښتو منتخبات
هنري جورج راورتي	انگلستان	۱۸۲۵م	گلشن روه
هنري والتر بلیون	هندوستان	۱۸۳۴م	پښتو ګراکر، پښتو ډکشنري
نور بورن	بریتانیه	؟	بنو زموږ افغاني سرحد
جیمز ډار مستیر	فرانسیه	۱۸۴۹م	پښتونخوا شعر هار بهار
پروفیسر مارګن سټیرن	ناروی	۱۸۹۲	پښتو ګرامر

پښتو قلمي نسخې

خای	نسخو شمیر	پښتو اکاډمی
پښتو اکاډمی	۵۲۰ نسخې	انگلستان
علوم اکاډمی	۱۷۷ نسخې	هند
افغانستان ملي ارشیف	۱۲۶ نسخې	پخواني شوروی
		۱۶۹ نسخې
		۱۴۴ نسخې
		۵۰ نسخې

پښتو ادب کې دښخو ونډه

نوم	پلار	خای او زیریدنه	وفات او خای	اثر
نیکبخته	شیخ الله داد			آرشاد الفقراء
سایره	سید زیور شاه		۱۲۹۲ ش	
زرغونه کاکړ	ملادین محمد	کندهار پنجوای		بوستان د فارسي ژباړه
حمیده	سید حضرت شاه	ننگرهار	۱۲۹۷ ش	
هاذفه هروي (کشور)	محمد عثمان درانی	هرات	۱۳۴۰ ش	اثر هاذفه هروي
رابعه بلخي	بابر شاه معصري وه	کندهار	۹۲۰ ه ق	

❖ اجد توري

دشمېر يو خاص ډول ده چې زموږ کلاسيکه شاعرانو او ليکوالانو به د وخت او نېټې لپاره کارول.

مجموعه: (اجد هوز حطی کلمن سعفس قرشت تخذ ضظغ)

اجد توري

ا	ب	ج	د	ه	و	ز	ح	ط	ی
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
ک	ل	م	ن	س	ع	ف	ص	ق	ر
۲۰	۳۰	۴۰	۵۰	۶۰	۷۰	۸۰	۹۰	۱۰۰	۲۰۰
ش	ت	ث	خ	ذ	ض	ظ	غ		
۳۰۰	۴۰۰	۵۰۰	۶۰۰	۷۰۰	۸۰۰	۹۰۰	۱۰۰۰		

کانکور سوالونه

1. په لاندې جملو او عبارتونو کې مثل په نښه کړئ؟
 ① سپین سترګي کول ② دښو غوښو ښه شوروا وي ③ پوزه پرې کول ④ یاد پیمانته کول
2. لاندې جملو کې مفرد نوم په نښه کړئ؟
 ① غلي ② کمپلي ③ ستن ④ بړسنتی
3. (سرتوب وي محترم په هر لباس کې) په زرو جامو کې وي که په کرباس کې پورتنی بیت کې قافیه کلمه په نښه کړئ؟
 ① لباس، کرباس ② به، که ③ کې، کې ④ وي، وي
4. (يو له بله محبت مهرباني وي) (الف) هيله او فکر جهاني وي پورته بیت کې ردیف په نښه کړئ؟
 ① وي، وي ② يو له بله ③ يو له بله ④ مهرباني، جهاني
5. «زړه سوی» کلمې جمع بڼه په نښه کړئ؟
 ① زړه سوي ② زړه سوی ③ زړه سوی ④ زړه سوي
6. واک لغت سمه معنا په نښه کړئ؟
 ① اختیار ② سور ③ انتقام ④ ساتل شوی
7. هغه مبالغه چې مدعا او مقصد دغل او هم دعادت له مخې امکان ولري کوم ډول ده؟
 ① عراق ② غلو ③ لف ونشر ④ تبلیغ
8. (په سترگو روند شي راته گوره) لکه نوي مياشت کره ولاړه (په) دتشبیه ادات په نښه کړئ؟
 ① نوى ② لکه ③ راته ④ کره
9. (چې دسپرلي گلونه گورم) ماته ډکل په شان جانان رايادونه) دتشبیه ادات په نښه کړئ؟
 ① کل ② سپرلی ③ په شان ④ ټول سم دي
10. هغه کوم شخص وو چې دبیان علم په بار کې یې څېړنې وکړې؟
 ① ابو عبیده مثنی ② عبدالله بن معتر ③ الف سم ده ④ هیخ یو
11. هغه پوه چې دیوی معنا دلالت په بېلابېلو لارو رابڼې عبارت دی له؟
 ① نحوه ② جمله ③ بیان ④ بدیع
12. مجاز القرآن دچا اثر ده؟
 ① ابو عبیده مثنی ② عبدالله بن معتر ③ رحمان بابا ④ هیخ یو
13. هغه پوه یا څو مشترک صفتونه چې د مشبه او مشبه به تر منځ موجد وي عبارت دي له؟
 ① تشبیه ادات ② تشبیه وجه ③ تشبیه بدیع ④ بدیع
14. (لکه خوند لري خوري خبري) په شکر وې شته هسي خوند) تشبیه وجه په نښه کړئ؟
 ① خوند ② خبري ③ خوروالی ④ لکه
15. هغه تشبیه څخه په نامه یادېږي چې مشبه او مشبه به یو ځای واقع وي؟
 ① ملفوفه ② مفروق ③ مرسله ④ موکده
16. هغه تشبیه څخه په نامه یادېږي چې یو بیت کې مشبه او بل بیت کې مشبه به واقع وي؟
 ① مفروق ② ملفوفه ③ مرسله ④ موکده
17. هغه وینا چې وزن او قافیه څخه آزاد وي څخه په نامه یادېږي؟
 ① نثر ② نظم ③ شعر ④ هیخ یو
18. سالد ورمه دچا اثر ده؟
 ① رحمان بابا ② ابو محمد هاشم ③ خوشحال خان ④ احوووند درويزه
19. مسجع نثر بنسټ چا ایښی؟
 ① رحمان بابا ② خوشحال خان ③ بايزيد رومبان ④ حميد مومند
20. بايزيد رومبان دچا زوي وو؟
 ① خوشحال خان ② قاضي عبدالله ③ شيخ متي ④ ټول غلط دي
21. «دېدای» لغت سمه معنا په نښه کړئ؟
 ① فقير ② شتمن ③ باغي ④ هیخ یو
22. د اشیا لغت سمه معنا په نښه کړئ؟
 ① شیان ② څیزونه ③ دواړه سم دي ④ ټول سم دي
23. د «بدي» لغت ضد په نښه کړئ؟
 ① خراب ② اباد ③ نیکي ④ بد
24. د «هوسا» لغت ضد په نښه کړئ؟
 ① تارام ② آرام ③ لاری ④ ایلا
25. «لندیز» لغت مترادف کلمه په نښه کړئ؟
 ① اوږد ② لنډ ③ دقیق ④ خلاصه
26. لور مترادف کلمه په نښه کړئ؟
 ① پاس ② کور ③ کتیب ④ گوبڼه
27. کاظم خان شیدا دچا کورمسی ده؟
 ① افضل خان ② خوشحال خان ③ اشرف خان ④ قادر خان
28. کاظم خان شیدا دیوان په کوم ځای کې چاپ شو؟
 ① افغانستان ② پښتونخوا ③ دواړه سم دي ④ ټول سم دي
29. هغه منظوم یا منثور وینا چې دحضرت محمد (ص) ستاینه پکې شوي وي عبارت دی له؟
 ① حمد ② نعت ③ نظم ④ دعا
30. عبدالرحمن بابا شعرونو کې دکوم شاعر نومونه یاد شوي دي؟
 ① میرزا خان انصار ② دولت لوانی ③ خوشحال خان خټک ④ ټول سم دي
31. (هسي مه وایه چې زه به جهان کې) بیداکړی خدای دسر دپاسه سر ده پورته بیت شاعر په نښه کړئ؟
 ① خوشحال خان ② عبدالرحمان بابا ③ پیر رومبان ④ رحیم داد
32. نحوه څه ډول کلمه ده؟
 ① فرانسوي ② عربي ③ پښتو ④ نږی
33. هغه چې دکرامتي توگه دیوخیلو اکې معنا لرونکی جملې برخه گنل کېږي او په جمله کې دهغه په باب خبر ورکول کېږي په کوم نوم یادېږي؟
 ① خبر ② مسند ③ مېدا ④ جمله
34. هغه نوم چې دیو څخه ډیر څیزونه نوموي په کوم نوم یادېږي؟
 ① جمعه نوم ② مفرد نوم ③ عام نوم ④ خاص نوم
35. څنگلونه څه ډول نوم ده؟
 ① خاص ② مفرد ③ جمع ④ هیخ یو
36. شیخ متي د مړینې کال په نښه کړئ؟
 ① ۶۸۸ق ② ۶۸۵ق ③ ۶۷۸ق ④ ۶۱۸ق
37. هغه ادبي صنعت چې شاعر یو مطلب څرگند کړي ورسته دیو خاص عرض لپاره دخپلې خبرې کرخي څخه په نامه یادېږي؟
 ① طباق ② لف نشر ③ رجوع ④ تلمیح
38. (بی دیار دمخې نه ویدم چې کسی دواړه کسی ملک دلمر په شغلو کسی) دغه بیت کې کوم ادبي صنعت راغلی؟
 ① تلمیح ② تجنص ③ طباق ④ لف نشر
39. د «کال» لغت معنا په نښه کړئ؟
 ① خورل ② پالل ③ تیروول ④ څنګول
40. تذکره الاولیا کتاب دپښتو ادب کومې دورې پورې اړه لري؟
 ① لرغونې ② کلاسیکه ③ معاصره ④ ټول غلط
41. (تر لک زیات پیغمبران دي) څوک نیان څوک مرسل دي پورته بیت دکوم شاعر ده؟
 ① خوشحال خان خټک ② بايزيد رومبان ③ بیبټ نیکه ④ حمید مومند
42. هغه بیت چې شاعر خپل بیت په څو برخو وویشي او هره برخه یې دبلې په مقابل کې راوړي څخه په نامه یادېږي؟
 ① المربع ② التضمین ③ الترصیع ④ القلب
43. هغه شعر چې د دوو څخه زیاتې قافیه ولري څخه په نامه یادېږي؟

47. په لاندې بیت کې د مشبه توري په نښه کړئ(راشه یو ځل خټک گوره په دکن کې - چې له هجره ډیر ناڅیز لکه زره شي)؟
 1 یو ځل 2 ډیر 3 دکن 4 لکه
 48. په لویښخ ادب کې لنډې کیمې ته څه وايي؟
 1 شارټ ستوري 2 ناول 3 رومان 4 ډرامه
 49. اشلوک جمعې بڼه په نښه کړئ؟
 1 اشلاکات 2 اشلوک 3 اشلوکونه 4 اشلاک
 50. (جوکه) لغت سمه معنی په نښه کړئ؟
 1 لایق 2 وریا 3 باور 4 سیالان

- 1 ترصیع 2 تجنس 3 المربع 4 ذوالقوافی
 44. د دین کار په ده تمام شو - خاتمت دده په نام شو په دی بیت کې ردیف په نښه کړئ؟
 1 شو شو 2 تمام خاتمت 3 ددین دده 4 تمام نام
 45. د(کومارل) کلمې مترادف په نښه کړئ؟
 1 تیغ 2 برچه 3 چاقو 4 موظف کول
 46. په لاندې لنډې کې مشبه په نښه کړئ(دجنگونو په دوزخ کې جنتي افغانان وسول - د باروتو سرو لمبو کې د سولې مرغان وسول)؟
 1 مرغان 2 سوله 3 سرې لمبې 4 باروتو

جواب پانیه

سوال	جواب	سوال	جواب	سوال	جواب	سوال	جواب	سوال	جواب
۱	۲	۱۱	۱	۲۱	۲	۳۱	۳	۴۱	۱
۲	۳	۱۲	۱	۲۲	۴	۳۲	۲	۴۲	۳
۳	۱	۱۳	۱	۲۳	۱	۳۳	۳	۴۳	۳
۴	۱	۱۴	۲	۲۴	۳	۳۴	۱	۴۴	۲
۵	۱	۱۵	۳	۲۵	۳	۳۵	۳	۴۵	۴
۶	۱	۱۶	۲	۲۶	۴	۳۶	۲	۴۶	۲
۷	۴	۱۷	۱	۲۷	۲	۳۷	۳	۴۷	۴
۸	۳	۱۸	۱	۲۸	۴	۳۸	۴	۴۸	۱
۹	۲	۱۹	۲	۲۹	۲	۳۸	۳	۴۹	۴
۱۰	۳	۲۰	۲	۳۰	۲	۴۰	۱	۵۰	۱

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**